

Nema slonova u Zagrebu

Projekt Veterinarskog fakulteta DinaRis www.dinaris.org posvećen istraživanju i zaštiti risa, koji se realizira u suradnji sa slovenskim partnerima, povod je našem razgovoru s Magdom Sindičić o zanimljivim temama na relaciji čovjek - životinja.

Razgovarala: **Stela Jelinčić** | Fotografije: **Kristijan Topolovec / Gerila**
Fotografije snimljene u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju, Zoološki odjel, www.hpm.hr

Dakle, ja zaista volim životinje. Kao mala uvijek sam ih donosila doma. Starci su pizdili, totalno. Jednom sam dofurala žabu. Stara ju je pustila na slobodu kroz wc-školjku. Rekla je: "Žaba će kroz wc otplivati u more".

Htjela sam studirati veterinu. Ali starci su rekli: "Pa ne misliš valjda cijeli život držati ruku u kravljem šupku?" Oni su rođeni na selu. Tamo je između ljudi i životinja sasvim druga priča. Odustala sam od veterine.

Sad kad vidim neku tetu odjevenu u krzno dobijem živčani slom. Svima u obitelji zabranila sam da nose bunde...

– Jeste li vi normalni? Pa zeleni će vas zalit crvenom bojom – rekla sam.

Čini se da je to upalilo. Više ne kupuju bunde.

Magda i ja šeaćemo. Gužva, predbožično ludilo. Do Božića imam osjećaj da imam sve, a kad krenem u taj grad, u to ludilo, odjednom mi se čini da nemam ništa, da sve moram kupiti, da sve trebam imati. Koja manipulacija. Koji užas. Na kraju, umjesto šoping-centrom, smirim se zoološkim vrtom.

A tamo iznenađenje: nema slonova. Ma je li moguće, nema slonova u Zagrebu?

Falabogu, konačno, pomislim. Već pet godina bojkotiram zoo zbog slonova jer bilo je otužno gledati velike, moćne, stoljetne dugoprugaše u tako malom, smrdljivom prostoru.

– Da, uginuli su – kaže Magda. – Inače, predstavnik sam Europskog udruženja za zoološke vrtove, za medvjede, za našu regiju. Savjetujem zoo-vrtove oko uvjeta držanja medvjeda.

– Znači uopće ti ne smeta da divlje životinje žive u zoološkim vrtovima? – pitam.

– Ako zoo ima dobre uvjete za držanje

neke životinje, ako je nastamba prostrana, ako se dobro simuliraju prirodni životni uvjeti, ako se načinom prehrane i dodatnim sadržajima potiče prirodno ponašanje životinje, onda je to dobro mjesto gdje se može educirati javnost – kaže Magda. – A edukacija je važna, jer priroda i opstanak našeg planeta prvenstveno ovisi o nama, ljudima, pa ako ljude dobro educiramo i ako im osvijestimo vrijednost prirode, a to se preko zooloških vrtova, preko tog direktnog kontakta sa životinjama najbolje može napraviti, onda vidim vrijednu ulogu zoološkog vrta.

– Ne misliš da je danas, u doba razvijene tehnologije, kad i ribi možemo zaviriti drito u guzu, malo staromodna metoda to stajanje ispred kaveza i gledanje životinje?

– Da, ali to više nisu kavezi... U velikim svjetskim zoološkim vrtovima životinje žive na livadama ili šumama i odijeljene su dubokim kanalima... Nema ni žičanih ograda... Osim toga, zadnjih deset-dvadeset godina jako mali, minimalni broj životinja direktno iz divljine završava u zoološkim vrtovima. One su najčešće u zoo-vrtu i došle na svijet, ili su eventualno bile ranjene ili zbog nekog drugog razloga ne mogu preživjeti u prirodi, pa su tako završile u zoološkim vrtovima... Europski zoo-vrtovi su inače povezani u mrežu i za neke ugrožene vrste zoo-vrtovi su mjesta gdje se životinje razmnožavaju da bi ih se onda vratilo u prirodu. Sad već imamo nekoliko vrsta kojih ima više u zoo-vrtovima nego u prirodi. Zoo-vrtovi su tako neka vrsta banke gena za opstanak tih vrsta divljih životinja... Mislim da je zagrebački zoo uključen u program zaštite bjeloglavih supova, na primjer. Uzgajaju mlade supove i puštaju ih u prirodu...

– Svejedno, razočarana sam – kažem.

– Ma, to je izuzetno teško jer većina ži-

votinja koje su živjele u uskom kontaktu s ljudima, koje su se naviknule uzimati hranu iz čovječje ruke, ne znaju se više same prehranjivati i ne mogu biti vraćene u prirodu. Recimo, medvjed. Mali medvjedić koji je samo jedanput bio čovjeku u rukama, koji je samo jedanput od njega dobio hranu, nikad se više ne može vratiti u prirodu jer će uvijek tražiti hranu iz ljudskih izvora – kaže Magda.

Na samitu o spašavanju prirode, spašavanju planeta, spašavanju svih nas, nizozemski predstavnik pustio je suzu. Slušajući kako neki Kinez odgovornost za emisiju plinova prebacuje isključivo na Zapadnu Europu, toliko se iznervirao da je jednostavno pukao i rasplakao se. Jeste li kad vidjeli političara koji plače? Izgleda da smo stvarno u govnicama do grla. A nama je svejedno. Baš kao i Kinezima. Pitamo se što uopće učiniti? Pa barem plaćite, idioti. Sve što pokušamo više nije dovoljno. Možeš reciklirati, ali to nije dovoljno. Možeš mrziti plastičnu ambalažu i nikada ne pljunuti žvaku na cestu, ali ni to nije dovoljno. Sve odlazi u kurac, prebrzo. Pingvini umiru, slonovi umiru. Ljudi su gamad, uništavaju prirodu, muče životinje, misle da su vlasnici planeta, da je on njihov.

Plakala sam kad sam našla sjebanu mačku na cesti. Zagnojila joj se prednja noga i tako to, crvi izlaze i, naravno, ne mogu samo proći kraj nje. Jednostavno ne mogu. Imam taj guilt-trip da smo kao bijelci uništili crnce, da smo kao ljudi uništili prirodu... I to me jebe pa se onda, jebiga, kao što me u svemu fura neki inat, uhvatim te mačke kao da ću spašavajući nju spasiti sve slonove ovoga svijeta.

– Tu nogu treba rezat – kaže veterinar.

AKO NISTE ZNALI

Nobelovu nagradu za kemiju dobio je 1939. godine Lavoslav (Leopold) Ružička, i to za istraživanje muških spolnih hormona i za sintezu testosterona, postavši time prvim hrvatskim nobelovcem. Ružička je uspio sintetizirati umjetni mošus. To je bio prvi umjetno sintetizirani hormon, što je bilo dovoljno za Nobelovu nagradu.

AKO NISTE ZNALI

Medvjedica ima mlade u zimi, što je za prirodu vrlo neobično jer kod većine životinja mladi dolaze na svijet u proljeće, kad je toplo i kad ima najviše hrane. Medvjedica donosi mlade na svijet zimi u zimskom brlogu. To je najveći omjer između mase majke i mase mladih. Mladi imaju oko 300 do 400 grama.

AKO NISTE ZNALI

U Hrvatskoj žive tri velike zvijeri – medvjed, vuk i ris. Prisutan je i čagalj, koji službeno ne spada u velike zvijeri. Dok su vuk i ris strogo zaštićene životinjske vrste, medvjedom se lovno gospodari i svake se godine odstrijeli 50 – 70 životinja, dok ih još 30-ak strada u prometu ili zbog drugih razloga.

Opet se rasplačem.

– Ma, što se nerviraš. Znaš koliko sam ih ja odrezao? – reče veterinar.

A ja još jače.

– Joj, što sad plačeš, pa i moja bivša ima tronožnu mačku... Zovemo je Tronožac...

– ukopava se veterinar sve dublje.

– Hoćeš nam se pridružiti u zoološkom? Idemo sutra kastrirat medvjeda – kaže mi Magda.

Na samu spomen riječi kastracija naježile mi se sve dlake na zatiljku. Kako li je tek muškarcima? Eto, kad smo mi mačoru James Bondu baš prošle godine izvadili mala jajca, veterinar je rekao da se dovoljno najebo u tih dvanaest godina, koliko ima, i da bi ga, budemo li odugovlačili s kastracijom, naredni nalet mladih nedojebanih mužjaka jednostavno uništio.

– Moramo kastrirati Jamesa... – kažem burazu.

– Gle, bolje da ga ubiješ – reče on.

Muškarci čudno reaguju na riječ kastracija.

– Ma, nije bed, to je mala operacija... – kažem.

– Mala operacija! Ti si luda... Kaj će uopće živjet ak nemre karat? – reče buraz.

Stižemo u zoološki. Kastriraju medvjeda. Prvo ga uspavaju, naravno. A onda mu izvade prilično velika muda. Medo spava. Kad se probudi, osjećat će se nekako prazan.

– Oduvijek obožavam životinje. Ali smiješno je da sam prvi put izbliza vidjela kravu tek kad sam došla na faks u Zagreb. Fasciniralo me kako se krava može počesati kao pas, stražnjom nogom iza uha, i to mi je bilo vauvau – kaže Magda.

Sjetim se svoje prijateljice Mirne. Njezini starci su s otoka, ljetovala je po Splitu i

okolici i sve što je od domaćih životinja vidjela bio je magarac. Imale smo tada sedamnaest godina. Kravu je vidjela kad je jednog ljeta došla mojima na selo: sjedimo pred kućom, pijemo mlijeko, a krava se oglašuje iz štale, muuumuuu.

Mirna vrisne: “Što to riče?”

Magda nastavlja: “Na faksu sam često plakala. Nagledaš se gadnih stvari: operacije, mesna industrija, farme... Tada sam već bila vegetarijanka i tek odnedavno, nakon osam godina, ponovno sam počela jesti meso. Na faksu sam svojim očima vidjela neke stvari koje su me totalno dotukle i tada samo učvrstile moj vegetarijanski stav... Ne jesti meso, da, to je okej, ali što je s ostalim stvarima, na primjer kožnim cipelama? Odlučim ih ignorirati pa kupim neke plastične, sintetičke cipele. Ali opet i tu su problemi: kemikalije koje se koriste pri proizvodnji, nerazgradivost plastike... Svaki put kad kupiš žvaku uvale ti plastičnu vrećicu. To su milijarde i milijarde vrećica...”

Jako je teško. U dubini duše mi je katastrofa ubiti. Nekako mi se čini da ispada jako licemjerno što god pokušaš. Svaka čast ljudima koji su vegani, ali jako je komplicirano tako živjeti. I, eto, sad jedem meso i nosim kožne cipele... Moj stav je: pokušaj živjeti tako da što manje štetiš prirodi. Umjerenost, kad je već nemoguća potpuna dosljednost. Bar budi svjestan problema.”

Sjećate li se kada je Luka Oman ljudima osvještavao užasne uvjete u kojima žive kokoši nesilice? Zatvorio se on u kavez na Trgu, na 24 sata. Svojom postupkom toliko razgnjevio Danijela Kelera da je lik potegao iz Požege, stigao u Zagreb, došao

na Trg oko 11 uvečer i sirovim jajima navali na Luku.

– Ti ćeš meni zabraniti da slavim Uskrs, evo ti na! – vrištao je Keler.

Oman se štitio transparentom, a kolege iz udruge pozvali su policiju.

Ali lik je nastavio to s jajima, i još se požalio policajcima da su mu ovi ukrali jaja i inzistirao da mu ih vrate.

I prolaznici su se okupili oko kaveza:

– Ili je glup ili je lud. Motiku u ruke!

– Ja bih tebi dala kramp, motiku i tačke da se uhvatiš posla, a ne da ležiš tu na trgu cijeli dan! Kokoši su stvorene da nesu jaja i da ih mi jedemo! Tak je bilo i tak bu! Navek!

– Kad smo već kod kaveza – kažem Magdi – daj mi pričaj što vi radite s kavezima?

– Mi kaveznim zamkama lovimo risove. Postavimo ih na uski prolaz koji ris redovito koristi. Prolazeći kroz kavez ris aktivira zamku koja se zatvori. Spuštanjem vrata aktivira se alarm i pomoću GSM kartice mobitela zamka pošalje SMS i mi znamo da se nešto uhvatilo. Trenutno imamo dvije aktivne zamke. Tehnologija, alarmi i održavanje - skupi su. Općenito, sva istraživanja i terenski rad iziskuju puno financija, truda i rada.

Ulovljenu životinju nakratko uspavamo. Onda je izmjerimo, izvažemo, izvadimo joj mali pretkutnjak - zub koji joj inače ne treba - i po slojevima u zubnom cementu odredimo joj starost... Izvadimo joj krv za analize i uzmemo uzorak za genetiku. Životinju onda čipiramo, čip stavljamo injekcijom pod kožu. Fora je da svaka životinja ima svoj jedinstveni serijski broj. Životinje čipiramo radi kontrole...

– To je JMBŽ: jedinstveni matični broj životinje – kažem.

AKO NISTE ZNALI

U Hrvatskoj živi euroazijski ris, najveći od četiri svjetske vrste risa. Procjenjuje se da ih ima 40-60 i da im je brojnost u zadnjih desetak godina u opadanju. Autohtona populacija risa u Hrvatskoj nestala je oko 1900., a ova današnja nastala je reintrodukcijom (ponovnim naseljavanjem) 6 jedinki iz Slovačke u Sloveniju, odakle su se proširili sve do Hrvatske. Svi današnji risovi u Hrvatskoj i Sloveniji potječu od 2 ženke, tako da im osim gubitka staništa, nedostatka plijena i krivolova, prijeti i niži reproduktivni uspjeh zbog parenja u srodstvu.

AKO NISTE ZNALI

Pučko otvoreno učilište ima program koji se zove Osposobljavanje za OSNOVNE POSLOVE PREPARIRANJA (životinja, ptica, riba). Norman Bates, Hitchcockov Psiho, bavio se taksidermijom. Taksidermija je prepariranje životinja.

AKO NISTE ZNALI

Malo koji parfem u svojoj bazi ne sadrži mošus, jer je to idealna komponenta koja završava i fiksira parfemsku kompoziciju na koži. Prirodni mošus dobiva se iz sekreta spolne žlijezde mošusnog jelena. Da bi se došlo do jednog kilograma mošusa moralo bi se ubiti 140 jelena.

AKO NISTE ZNALI

Znate li da u Sloveniji, blizu jednog ribnjaka, postoji prometni znak upozorenja s piktogramom žabe? Ispod znaka piše: Pazi, sklizak kolnik!

– Također, stavljamo im oko vrata ogrlicu za radio-telemetrijsko praćenje. Tako pratimo njezino kretanje i aktivnost. Dvije su osnovne vrste ogrlica, VHF i GPS. Stariji tip su VHF ogrlice, koje odašilju VHF signal. Lociramo je pomoću prijemnika i antene. Za takav način praćenja životinje moraš cijelo vrijeme imati osobu na terenu, koja onda utvrđuje lokaciju životinje jedanput ili pet puta dnevno, ovisno o protokolu i tome što se želi postići. Triangulacijom utvrđujemo mjesto iz kojeg se emitira signal. Signal moraš primati iz minimalno tri smjera, a na tom mjestu gdje se linije sijeku nalazi se životinja. To je najstariji sustav, ali još uvijek ga koristimo. Tako je risica koju smo zadnju uhvatili, Luna, bila premlada, pa joj nismo mogli staviti moderniju ogrlicu jer su one malo preteške, zbog veće baterije. Sljedeći, moderniji sustav, ogrlice su koje koriste GPS, mi smo ih uveli 2000-te. Prvi ris sa GPS ogrlicom je iz 2001., a vuk čak i odranije. Ta se ogrlica povezuje sa satelitom, utvrđuje koordinate i pamti podatke o kretanju životinje te ih arhivira. Kad ogrlica otpadne, jer svaka je programirana da otpadne nakon određenog vremena ili kad se potroši baterija, pronalazimo je i dearkiviramo podatke... Ogrlica obično traje godinu-dvije, ovisno o programiranom broju paljenja. Najmoderniji način su najskuplje ogrlice, koje osim GPS sustava imaju u sebi i GSM sustav. Baš kao mobilni. Kad se skupi određena količina podataka, automatski se šalju SMS-om. Ogrlice palimo minimalno dva puta na dan. Cilj nam je utvrditi stanište, navike, radijus kretanja... Nažalost, često se dogodi da nam ogrlice zakažu već za mjesec dana ili krivolovci odrade svoje i smrskaju ogrlicu... – objasni Magda.

Možda bi se i Big Brother mogao tako igrati? Umjesto da stanari žive u kući, stavimo im čipove pod kožu pa ih pratimo... Jer kad im utvrdiš stanište, navike i radijus kretanja - gospodariš s njima. Tako se i onaj lik, Čečen Dudajev, uspješno skrivao, a onda je jednog dana upalio mobilni da pošalje poruku - i za petnaest minuta ga pogodila bomba... Tajne mu službe *utvrdile stanište*... Hvataju me totalne paranoje od toga. Lako za risove, ali svi smo čipirani, dišesmirani, svi smo na Facebooku... Na svakog 14-og Britanca dolazi po jedna CCTV kamera. Svaki stanovnik Londona u jednom danu bude snimljen više od 300 puta... Lako je za gradove. Ali kako *gospodariti šumama*? Najbolje je čipirati veprove. Jer kada znaš gdje je vepar, još bolje sedamnaest njih na istome mjestu, znaš i gdje je Markač. A onda ustvari znaš i gdje je cijeli generalštab. Kako se toga Haag prije nije dosjetio? Ili možda da čipiramo lovce, pa ćemo znati gdje su veprovi? Jest da će tada vjerojatno već biti mrtvi, ali ipak... Možda je to metoda kako doći do Karadžića i Mladića? Nadamo se da Carla ima Plan B... I sad kažu još da se Kirin ne pojavljuje u javnosti. Zamislite da Kirin pojede taj jedan čip, pa da mu Jubito odmah *utvrdi stanište*... Jer jasno je kamo idu divlje svinje.

– U Dalmatinskoj zagori se u ilegalnu zamku postavljenu za divlje svinje uhvatila vučica – kaže Magda.

– Kao, ono, tjerali vuka, a istjerali vepra... Tražili Markača, istjerali Kirina...

– Ma, ne. Ovdje je vučica zagazila stražnjom nogom u omču koja joj se urezala visoko u bedro. Našao ju je čovjek koji nije postavio zamku i umjesto da je zatuče sje kirom, što bi bilo uobičajeno u Hrvatskoj,

čovjek nas je pozvao. Kolega je izašao na teren, pa su lokalni veterinar i on sanirali i zašili ranu. Vučica se odmarala par dana pod lijekovima. Čim je ojačala - pustili su je u prirodu. Čovjek koji ju je pronašao zvao se Adam, pa je vučica dobila ime Eva. Eva je dobila i našu GPS/GSM ogrlicu i pratili smo je. Puno nas je naučila, kretala se i Bosnom i Hrvatskom... Nakon nekoliko tjedana vratila se na isto to mjesto i Adamu zaklala ovce... Malo čudan način zahvaljivanja. Na žalost, završila je kao trofej u Bosni. U Bosni je, naime, dozvoljen lov na vukove.

– Ali to je naš vuk... Pa, makar bio i zločinac... – kažem.

– Pa i vuk mora nešto jesti... Naši risovi i vukovi najnormalnije prelaze granice. Međvedji isto... Jako je važno da surađujemo sa susjedima. Nema smisla da imamo različite planove upravljanja u svakoj državi. Te politike moraju biti usklađene. Sad smo baš, u sklopu *DinaRis* projekta, u procesu izrade zajedničkog plana upravljanja risom sa Slovenijom. Preporuka je Europe da se ne upravlja populacijama na razini države, nego na razini populacije.

Valjda je to razlog zašto se protive ZERP-u, pomislim. Jer i plavu ribu možemo štititi na razini populacije, a ne na razini granice. Je li moguće da Slovenci ono što primjenjuju na razini kontinentalne Hrvatske - ne traže da se primjenjuje i na moru? Kako se nisu toga dosjetili? Kako ćeš brinuti o pola populacije? Ako bi granica ZERP-a išla po pola populacije tune, ili po pola njenog staništa, kako brinuti o polovici koja se administrativno utvrđuje? Ne možeš im izdati putovnice ili barem kartončice s malim čipićem?